כשם שפרצופיהם שונים כך דעותיהם שונות

בסודשיח

בס"ד ■ יום רביעי ■ פרשת עקב ■ י"ט מנחם אב ה'תשפ"א ■ 28.07.2021 ■ גליון מס' 643

תפוצה לכל קהילות ישראל

עוד בעיתון

ניתן לעבור לכתבה הרצויה ע"י לחיצה על שמה.

שו"ת קיץ

אל תהי צדיק הרבה... אל תרשע הרבה

נשאלתי: אברך צדיק ומדקדק בהלכה, נשוי לאשה שאינה צדקת כמותו, אבל מקפידה על כל ההלכות...

המשך בעמ' 2

זכר אל תשכח

כשמשה רבינו, מתאר באזני העם. כיצד היו הימים, בהם הוא עלה לקבלת התורה. ובמיוחד לאחר...

המשך בעמ' 5

סיפור לשבת

לשון הרע הורגת

מאיר היה ילדון צעיר בן אחת-עשרה בעת שניסה לשרוד את מחנות ההשמדה כנגד לכל הסיכויים...

המשך בעמ' 6

שביבים

- *דמעות בשווי 20 חביות יין*
- *הגימטריה הגדולה*
- *יתמו חטאים - ולא חוטאים*
- *"אני מוחק את כל הצעד"*

המשך בעמ' 7

כוח המצוה

"כל המצוה אשר אנכי מצוך היום תשמרון לעשות למען תחיון ורביתם..." שואל רבינו אור החיים...

המשך בעמ' 9

נקנית ביסורין

כך סיפר הרב יוסף אילוז על עלייתו של אביו, חכם אליהו אילוז, ממרוקו לישראל בהיותו נער בשנת 1874...

המשך בעמ' 10

תורה עם דרך ארץ

/ הרב יעקב הלוי פילבר

במסכת ברכות [לה ב] נחלקו רבי ישמעאל ורבי שמעון בר יוחאי בענין תורה ודרך ארץ, מצד אחד אומר הכתוב [יהושע א ח]: "לא ימוש ספר התורה הזה מפיך, והגית בו יומם ולילה" שמובנו הוא שהאדם יעסוק רק בתורה וללא הפסק. ועל כך שואל רבי ישמעאל: "יכול דברים ככתבן" [פרש"י: "שלא יעסוק בדרך ארץ"?] ועל כך הוא משיב: "תלמוד לומר: 'ואספת דגנך' הנהג בהם מנהג דרך ארץ" [ופרש"י: "הנהג עם דברי התורה דרך ארץ, שאם תבוא לידי צורך הבריות סופך להבטל מדברי תורה"]. דעתו זו של רבי ישמעאל אינה מקובלת על רשב"י והוא שואל: "אפשר אדם חורש בשעת חרישה, וזורע בשעת זריעה וכו' תורה מה תהא עליה?!" ולכן הוא מסביר שמה שאמרה התורה "ואספת דגנך" זה אינו המצב האידיאלי, אלא הוא בזמן שאין ישראל עושין רצונו של מקום ואז מלאכתן נעשית על ידי עצמן, אבל בזמן שישראל עושין רצונו של מקום מלאכתן נעשית על ידי אחרים, שנאמר: "ועמדו זרים ורעו צאנכם". ועל מחלוקת זו אומר אביי: "רבים עשו כרבי ישמעאל ועלתה בידם והרבה עשו כרשב"י ולא עלתה בידם".

הראי"ה קוק בספרו עין איה [שם] מסביר כי המחלוקת בין רבי ישמעאל ורשב"י אינה מהו האידיאל של האדם, אלא מהי תכונתו הטבעית של האדם כפי שעשאו האלוקים. רבי ישמעאל סובר שהאדם בטבעו אינו יכול לעסוק רק בעיון השכלי מבלי שתקצר נפשו מכך. ורשב"י חולק על כך וסובר שהאדם בטבעו הוא כה נעלה עד שנפשו תבוא על סיפוקה גם אם יעסוק בתורה ללא הפסק, ומה שהאדם במציאות ימינו מוכרח לעסוק בעבודה מעשית כדי לקיים את עצמו זה עונש לאדם בגלל קלקול החטא, אך אם האדם יתעלה אל מעלת האדם השלם הקללה הזו תוסר ממנו ואז ודאי שיוכל לעסוק רק בלימוד התורה. וכיון שהמחלוקת היא על עצם טבע האדם, אין אפשרות להכריע מחלוקת זו אלא במבחן המציאות, על כן מביא אביי ראיה לא מפסוקים אלא מן המציאות: הרבה עשו כרבי ישמעאל ומצאו קורת רוח גם בתורתם וחכמתם וגם בעמלם המעשי בחיי החברה, ואותם שנהגו כרשב"י, לא זו בלבד שלא הצליחו בתורתם אלא ירדו בכישרונותיהם בגלל ההתנגדות הפנימית שמצאו בנפשם מהעיסוק השכלי בלבד שלא היה משולב גם בעיסוק גופני. והדגש בדברי אביי הוא על הרבים, כי לגבי יחידי סגולה גם רבי ישמעאל מודה שיש בחברה יחידים שנוצרו לגדולות ולהם העיסוק בחכמה בלבד בכל זמנם הוא לעונג טבעי, אבל יחידים אלו הם למעלה מהטבע האנושי, והתורה לא ניתנה למלאכי השרת אלא משפטיה הם לפי הטבע האנושי הנוהג ברוב בני האדם.

רבי צדוק הכהן מלובלין בספרו 'צדקת הצדיק' [אות רכד] מסביר שההבדל בין היחיד לרבים בעניין תורה עם דרך ארץ מפורש בתורה: הפרשה הראשונה של קריאת שמע נאמרה בלשון יחיד ובו נאמר נוסף ל"בכל לבבך ובכל נפשך" גם "ובכל מאדך" ופירשו בגמרא [ברכות נד א]: "'בכל לבבך' - בשני יצריך, 'בכל נפשך' - אפילו נוטל את נפשך, 'ובכל מאדך' - בכל ממונך". שכאן התורה פונה אל היחיד, שהיחיד צריך להקריב אפילו את ממונו לאהבת ה'. ואילו פרשה שניה נאמרה בלשון רבים: "בכל לבבכם ובכל נפשכם" ובה לא נאמר "בכל מאודכם", ומזה לומדים שהרבים אינם חייבים להקריב את ממונם. והסיבה היא שהפרשה הראשונה שנאמרה בלשון יחיד, היא מכוונת ליחידים כרשב"י, ובה נאמר "ובכל מאדך", שעליהם מצוה התורה שיפקירו גם את ממונם לעבודת ה', ויחידים אלו אם יעשו כרשב"י הדבר יעלה בידם. אבל פרשה השנייה של קריאת שמע שבה כתוב "ואספת דגנך" וממנו למד רבי ישמעאל "הנהג בהם מנהג דרך ארץ", פרשה זו נאמרה בלשון רבים ובה לא נכתב "ובכל מאדך", מפני שהרבים אינם מצווים להפקיר ממונם, "שאי אפשר לרבים, ולכל העולם כולו, להיות כרשב"י" והם צריכים לנהוג במידת דרך ארץ ולהשגיח על ממונם לפרנסתם וקיום חיותם". ומסביר שם ב'צדקת הצדיק' שהרבים שעשו כרשב"י לא עלתה בידם מפני "שאין זה רצון השם יתברך".

אלא שעל דעתו של רשב"י יש לשאול: לכאורה רשב"י סותר את דעת עצמו, שהרי במסכת מנחות [צט

ב] הוא סובר: ש"אפילו לא קרא אלא קריאת שמע שחרית וערבית קיים לא ימוש". ומדבריו משמע שלא זו בלבד שאין האדם חייב ללמוד כל היום כולו, אלא שהוא מקיים את הכתוב: "והגית בו יומם ולילה" גם במינימום של אמירת מעט דברי תורה בבוקר ומעט בערב. [אמנם המינימום הזה אינו אידיאלי, על כן אמרו שם בגמרא ש"דבר זה אסור לאומרו בפני עם הארץ", ופרש"י: "שלא יאמר בקריאת שמע סגי (מספיק), ולא ירגיל בניו לתלמוד תורה"]. ולכאורה יש כאן שתי דעות הפוכות של רשב"י?

אחת האפשרויות ליישב את הסתירה שבדברי רשב"י היא לומר: שדעה אחת נאמרה על ידי רשב"י בתחילה ואחר כך לבסוף חזר בו, וסדר הדברים הוא כך: בתחילה [במסכת ברכות] היתה דעתו של רשב"י שעל האדם להקדיש את כל זמנו ללמוד תורה בלבד, ובדעתו זו הוא החזיק גם לאחר שיצא בפעם הראשונה מן המערה [שבת לג ב] ולכן כאשר ראה בני אדם חורשים וזורעים, הטיח בהם: "מניחים חיי עולם ועוסקים בחיי שעה", ורשב"י שם אינו מסתפק באמירה זו בלבד אלא עבר לתגובה מעשית "כל מקום שנתנו עיניהם מיד נשרף". ועל תגובתו זו של רשב"י אמרה להם בת־קול מן השמים: "להחריב עולמי יצאתם? חזרו למערתכם!". ואז חזרו לשבת במערה שנים עשר חודש נוספים, ואחרי שנה של ישיבה שנייה במערה, שבה כפי הנראה נתגבשה ברשב"י דעה חדשה, שאנו רואים אותה כבר בהתנהלות החדשה שלו מיד לאחר צאתו השנייה מהמערה, כפי שמסופר שם, שעל כל מקרה שהיה רבי אליעזר בנו מכה היה רשב"י מרפא, הבן הצעיר עדיין ממשיך בדרכם הישנה ואילו רשב"י בינתיים התמתן ומלמד זכות על המוני העם ומגלה לבנו את שיטתו החדשה: "די לו לעולם אני ואתה". כלומר אין פתרונות של בבת אחת לתיקון העולם, אלא צריך להתחיל לתקנו במעגל פנימי מצומצם של לומדי תורה המקדישים את כל זמנם ללימודה והפצתה, ולאט לאט להרחיב את המעגל הזה, להגדיל את השורות, ובמתינות ובהדרגה לרומם את החברה לרמה רוחנית גבוהה יותר. ואולי בשלב הזה לאחר צאתו השניה מהמערה נאמרה דעתו החדשה של רשב"י : "שאפילו לא קרא אדם קריאת שמע אלא שחרית וערבית קיים לא ימוש". ■

שו"ת קיץ

הרב שבתי יגל / הכולל הקהילתי רעננה

הפעם מתארח הרב שלמה דיכובסקי שליט"א*

אל תהי צדיק הרבה... אל תרשע הרבה (קהלת ז טז-יז)

נשאלתי: אברך צדיק ומדקדק בהלכה, נשוי לאשה שאינה צדקת כמותו, אבל מקפידה על כל ההלכות, ובפרט בדברים שבינו לבינה. אותו אברך דורש מאשתו, להיות שותף בכל בדיקות הטהרה, ולהיות עמה בכל הנושאים הללו. האשה אינה חפצה בכך, ומרגישה מושפלת.

כיצד ראוי לנהוג?

תשובה קצרה היא: אין מקום לכך. ההלכה הידועה שעד אחד נאמן באיסורים, נלמדת מספירת נדה, שכתוב בה: "וספרה לה", ודורשים חז"ל: "לה - לעצמה" (כתובות עב., גיטין ב:). אם אין הוא סומך עליה, יהיה עליו גם לפקח על כל הקניות ועל כל המאכלים שהיא מכינה ועוד ועוד. גם מבחינת בין אדם לחברו, זו גישה מתנשאת משפילה ופוגענית. זהו רצפט ברור לגירושין!

אולם, שאלה זו רחבה יותר.

קיימת תופעה של "צדיקות יתר" - בעיקר אצל מדקדקים במצוות. כבר אמר שלמה המלך בספר קהלת (ז טז-יז): "אל תהי צדיק הרבה... אל תרשע הרבה". המפרשים (רש"י, אבן עזרא, ספורנו ועוד) מתקשים בפירוש שני הפסוקים הללו: מדוע לא ראוי להיות צדיק הרבה, ולמה לא נאמר כי כל המרבה בצדקות הרי זה משובח? בנוסף: אל תרשע הרבה - משמעותו, שרק הרבה לא תרשע, אבל מעט, אפשר. היתכן?

נראה לי, כי הפסוקים יכולים להתפרש כפשוטם. "עודף צדקות" מסוכן, כמו "עודף רשעות". יתר על כן, עודף צדקות עלול להביא לעודף רשעות.

אבאר את הדברים, בעזרת סיפורי אירועים הידועים לי ממקורם.

חברי רבי שילה רפאל זצ"ל סיפר על שני דברים שראה אצל רבי שלמה זלמן אוירבך זצ"ל.

א שילה הנער למד בישיבת "קול תורה" בירושלים. שילה היה בן יחיד להוריו, ד"ר יצחק וגאולה רפאל. בישיבת קול תורה הקפידו בשנת השמיטה, שלא להסתמך על היתר המכירה. ואילו בביתו של הנער שילה, סמכו על היתר המכירה. שאל שילה את רבי שלמה זלמן: האם מותר לו לאכול בבית, כאשר הוא מגיע לשם, לעיתים מזומנות? ענה לו רבי שלמה זלמן: שמיטה בזמן הזה דרבנן, כיבוד אב ואם דאוריתא. אם לא תאכל בבית, יגרם צער רב להוריך. כיבוד אב ואם עדיף!

ב סיפור שני: רבי שלמה זלמן זצ"ל שהתגורר בשכונת "שערי חסד",ראה בשבת יהודי מבוגר הנושא שלוש טליתות, ולצידו הלכו קוממיות שני אברכים צעירים, ללא משא. שאל רבי שלמה זמן את שני הצעירים: האם אתם מכירים את האדם המבוגר ההולך עמכם? אמרו לו: בודאי, זה אבא שלנו! שאל אותם: מדוע אתם מניחים לו לשאת משא גדול, ולא נוטלים ממנו את המשא? אמרו לו: אנו מקפידים, שלא לטלטל בשבת גם כשיש עירוב .אבינו אינו מקפיד. אמר להם רבי שלמה זלמן: כיבוד אב דאוריתא. המנעות מטלטול

בשבת, היא הידור בלבד. (ב"שערי חסד" היה עירוב מיוחד של רבני השכונה. בנוסף לעירוב הכללי של המועצה הדתית). אם אתם לא תקחו ממנו את המשא, אני אקח ממנו! כמובן ,שכולם הכירו את רבי שלמה זלמן, והצעירים נאלצו בבושת פנים, לקחת את המשא מאביהם.

ג סיפר לי קרוב משפחתי רי"א נ"י. אביו נפטר בהיותו תלמיד בישיבה. במהלך חדשי האבלות, הוא כמובן, הקפיד שלא להחסיר אף פעם "קדיש". אלא שבחדשים אלו נוספו אבלים נוספים מבין הבחורים. המנהג בישיבה היה כפי ההלכה המקורית, שרק אבל אחד אומר קדיש, ועל כן עורכים תורנות בין כל האבלים לגבי הקדישים באותו יום. במקומות אחרים ובישיבות רבות, לא מקפידים על כך, והאבלים אומרים קדיש ביחד. אותו בחור נגש לאחד מגדולי הפוסקים, ושאל אותו, אם אפשר לשנות את המנהג, ולאפשר לכולם לומר קדיש ביחד. אותו פוסק אמר לו, שמנהג הישיבה שבה למד הוא המנהג הנכון, ואין לשנות. נגש אותו בחור לרבי שלמה זלמן צ"ל, וסיפר לו מה אמר לו אותו פוסק. אמר לו רבי שלמה זלמן: ומה תאמר האמא? הרי יש לך אמא, והיא בודאי מתקשרת אליך לעיתים קרובות. היא בודאי שואלת, אם אתה מקפיד על אמירת קדיש לע"נ אביך ז"ל. מה תאמר לה? שאתה פעם אומר ופעם לא אומר, לפי התורנות. היא בודאי תצטער, והרי כתוב: כל אלמנה ויתום לא תענון! אמור לראש הישיבה שרבי שלמה זלמן מצוה לשנות את המנהג, ולהניח לכל האבלים לומר קדיש ביחד!

ד בתקופה הראשונה לאחר נישואי, נהגתי שלא לטלטל בשבת. כאשר נולדו הילדים, חשבתי שלא נכון יהיה להטיל על אשתי את טלטול העגלה והילדים, ושיניתי את מנהגי. ראיתי בצער רב, אברכים רבים המקפידים על טלטול בשבת - במקום שיש עירוב - והופכים את נשותיהם ל"גוי של שבת", ועוד מניחים על העגלה משאות נוספים, כמו טלית ולעיתים גם דברי אוכל שונים. כמו כן, הם מקפידים שלא לטלטל במדרגות בגלל שאינם סומכים על עירוב חצרות, ונשותיהם נאלצות להעלות את העגלה ואת התינוקות במעלה המדרגות. אמרתי לאותם "צדיקים": נשותיכם שוות לכם לחלוטין לכל דיני שבת. אתם טועים, אם אתם סבורים שתקבלו חלק גדול יותר בעולם הבא, על חשבון נשותיכם. האם כך אתם מקיימים: "ומכבדה יותר מגופו"? לא קבלתי תשובה!

ה אברך צדיק, הקפיד בכל ימי חג הסוכות לישון בסוכה. כאשר נולדו לו ילדים, ואשתו בקשה שילון בבית בכדי לסייע לה בלילה, אמר לה: תחשבי שאני נמצא במילואים. תלמדי להסתדר לבדך! כעסתי מאוד על אותו אברך. הטיפול בתינוק אינו חובת האשה. האב חייב לטפל בבנו, כאמור בשו"ע אבן העזר סימן פ"ב. ואם אין לו אב, יכולה האם עקרונית למסור את הילד לטיפול לקהל. האב אינו יכול לצאת "למילואים" עצמיים, ולפטור את עצמו מגידול הילדים. אם ברצונו לישון בסוכה, יואיל לשכור על חשבונו מטפלת קבועה. הוא לא יעשה זאת, כי אינו משתכר. להטיל על אשתו את העומס בקימה לבדה בלילות, בגלל מצות סוכה המוטלת עליו - זו צדקות יתר על חשבון אחרים! מעבר לכך יש גם ענין של מצטער פטור מן הסוכה ושל משמשי חולה. הוא בודאי פטור, ואם הוא רוצה להחמיר על עצמו - לא על חשבון אשתו. צדקות יתר, מביאה לרשעות יתר!

ו הכרתי אברכים שהיו דחוקים מאוד בפרנסתם. ואעפ"כ, לקראת סוכות היו מהדרים בלולב נאה ובאתרוג נאה, ושילמו במחירים סכומי עתק. הם לא הסתפקו בארבעה מינים כשרים למהדרין. הם רצו את היפים והטובים ביותר שמחירם הרקיע שחקים. שאלתי אותם: האם קיימו את ההלכה המובאת ברמב"ם (הלכות יום טוב פרק ו יז-יח) המחייבת לשמח את אשתו בבגדים ובתכשיטים לכבוד יום טוב? אמרו לי שמאוד היו רוצים, אבל אין להם את הכסף לכך. אמרתי: אפשר לצאת ידי חובה בארבעה מינים כשרים ואפילו מהודרים בסכום פחות בהרבה, ולקנות תכשיט ובגד לאשה לכבוד החג. הידור מצוה עבור הבעל, אינו שקול כנגד ביטול מצות ושמחת בחגך לאשה ולילדים!

ז דוגמה נוספת מן השנים הרבות - 50 שנה - בהן כהנתי כרב בתל אביב. בתי הכנסת שבהן כהנתי ("ישורון", "היכל מאיר") הכנסתי נוהל קבוע לחייב את ההורים של נערי בר-מצוה (שרובם לא היו שומרי מצוות) לחתום על מכתב התחייבות, כי יגיעו לבית הכנסת ללא חילול שבת - קרי, ברגל, ולא במכונית. אולם, היו כאלו שלא עמדו בהתחייבותם, החנו את המכונית ברחוב סמוך, ומשם הגיעו לבית הכנסת. והיו מתפללים שבדרכם לבית הכנסת הבחינו בדבר, וסיפרו לי. התעוררה שאלה, האם למנוע מן הנער לעלות לתורה בנסיבות אלו, שהרי זו מצוה הבאה בעברה. התנגדתי לכך. אמרתי לאנשי בית הכנסת: ראשית, הנער אינו אשם. ההורים הם החוטאים. שנית, אם נמנע ממנו מלעלות לתורה בגלל חילול שבת, הוא לעולם לא ירצה להתקרב לבית כנסת, וגם לא ירצה לחגוג לילדיו שלו בר מצוה - הכל, בגלל הפגיעה האנושה שנפגע. מותר לנו להעלים עין בשבת העליה לתורה, ולהעיר לאחר מכן. כך לפחות יהיה סיכוי לנער הזה להגיע אי פעם למצב של שמירת מצוות, וכך יהיה סיכוי לנער הזה ולמשפחתו. ואכן, היו מקרים לא מעטים של נערים שגדלו והביאו את ילדיהם לחגוג בר מצוה בבית הכנסת.

ח גן החיות בתל אביב שכן בזמנו במקום שבו עומד הבנין הגדול של עירית תל אביב ו"גן העיר" הסמוך. הגן היה פתוח בשבת. לפי מדיניות העיריה באותה תקופה, לא נדרשו כרטיסי כניסה לגן בשבת. התוצאה היתה כפולה: חילול שבת ענק. אוטובוסים ומשאיות מכל הארץ הגיעו בשבת לתל אביב בכדי ליהנות מביקור חינם בגן, ופשיטת רגל כלכלית של הגן. מי פתי ישלם כסף על כרטיס כניסה באמצע השבוע, כאשר בשבת אפשר להכנס חנם אין כסף. פניתי לסגן ראש העיר מטעם ה"מזרחי", ואמרתי לו, כי ראוי לפעול באחת משתי דרכים: לגבות כסף עבור כניסה לגן בשבת - אולי מחיר גבוה יותר - "שכר שבת", או לחילופין, לסגור את הגן בשבת. בכך ימנע חלק גדול מחילול השבת הענק בחסות העיריה. הוא ענה לי על כך: אינני יכול לסגור את הגן. מצד שני, גם אינני יכול לגבות כסף עבור כניסה לגן בשבת, כי איך תראה העיריה, אם תדרוש תשלום בשבת? אמרתי לו, שמראית העין החיצונית אינה שקולה כנגד חילול שבת המוני. דעתי לא התקבלה.

ט רבי חיים עוזר גרודזינסקי זצ"ל - הסמכות ההלכתית הגדולה בדור שקדם לשואה, נשאל ע"י גיסו רבי יצחק קוסובסקי זצ"ל, שהיה רב ביוהנסבורג דרום אפריקה, כיצד לנהוג ביהודים שבאים לבית הכנסת בשבת, ולאחר מכן פותחים את החנות. יש לזכור, כי בדרום אפריקה של הימים ההם היה קשה ביותר לשמור שבת, ורבים מיהודי ליטא שהגרו לשם, נאלצו לעבוד בשבת. שומרי שבת היו מעטים ממש. שאלתו היתה, אם לתת להם עליה, ואם לאפשר להם לעלות לדוכן בימים טובים, או לומר להם שכל עוד הם מחללים שבת, עדיף שלא יבואו לבית הכנסת? תשובתו היתה: אם תמנע מהם לבוא לבית הכנסת ואם לא תאפשר להם לעלות לתורה ולדוכן, הם ישכחו כליל את יהדותם. עדיף לקרבם, ואולי במשך הזמן הם או צאצאיהם ישמרו שבת. התשובה מופיעה ב"אחיעזר" חלק ד, והיא ידועה לי מצאצאי

הרב קוסובסקי זצ"ל.

מספרים על אברך שנכנס לפני פסח לרבי ליב שטינמן זצ"ל, ושאלו: האם להורות לאשתו לנקות ב"סכין" בין מרצפות הבית, כיון שהוא חושש למשהו חמץ שנכנס שם. ענה לו הרב שטינמן: אכן זה חשש גדול, ולכן, אל תסמוך בזה על אשתך, אלא אתה בעצמך תנקה את כל הבית ,ותעבור בין המרצפות עם סכין חדה...

אסתפק בדוגמאות הללו.

המקור ההלכתי לכל השאלות הללו הוא במסכת גיטין (דף נו.) בסוגית קמצא ובר קמצא. הסיפור ידוע, ואין צורך להאריך בו. בהמשך הסיפור מובא כי אותו אדם, שאוהבו היה קמצא, ושונאו היה בר קמצא, הוציא את בר קמצא שהוזמן בטעות לסעודה שערך.החכמים ישבו שם, ולא מחו. הלך בר קמצא למלך, ואמר לו: מרדו בך היהודים. אמר לו המלך, מנין אתה יודע? אמר לו, שלח בידי קרבן להקריבו בבית המקדש, ותראה אם יקריבוהו. שלח בידו קרבן, ובר קמצא הטיל בו מום בניב שפתים או בדוקין שבעין, שעבורנו הוא מום, ועבורם אינו מום. לא קבלו את הקרבן. רצו החכמים להקריבו בכל אופן, משום שלום מלכות. אמר רבי זכריה בן אבקולס: יאמרו בעלי מומים קרבים על המזבח. רצו חכמים להרוג את השליח שלא ילך וילשין למלך. אמר רבי זכריה: יאמרו מטיל מום בקדשים יהרג. לא הקריבו את הקרבן, והמלך עלה על ירושלים והחריב את בית המקדש. אמר רבי יוחנן:"ענתוונותו של רבי זכריה בן אבקולס, החריבה את ביתנו ושרפה את היכלנו והגליתנו מארצנו".בודאי, מבחינה הלכתית טהורה צדק רבי זכריה. אסור להקריב בעלי מומים על המזבח, וכן מטיל מום בקדשים אינו חייב מיתה. אולם מבחינת התוצאה העתידית, קבלת פסק הלכה כזה עלולה לסכן את עם ישראל. רבי זכריה גרס, כי יקוב הדין את ההר, ואין לעבור על ההלכה בשום פנים.

ב"אגרת לדיינים" שכתבתי ערב פרישתי לגימלאות מבית הדין הגדול (האגרת מופיעה במילואה בתחילת חלק א לספרי "לב שומע לשלמה") עסקתי בדברים אלו, ובמשמעות הבטוי: "ענתנוונותו". כאן אפרש את הדברים בפשטות: "ענותוונותו" היא "צדקות יתר". יש לזה מקור ברור מן התוספתא במסכת שבת (פרק יז ד). נאמר שם: "בית הלל אומרים, מגביהין מעל השולחן עצמות וקליפין. בית שמאי אומרים מסלק את הטבלא כולה ומנערה. זכריה בן אבקולס לא היה נוהג לא כדברי בית שמאי ולא כדברי בית הלל, אלא נוטל ומשליך לאחר המטה. אמר רבי יוסי, ענתוונותו של רבי זכריה בן אבקילוס שרפה את ההיכל". המחלוקת היא בשבת בדיני מוקצה, אם מותר להוריד מן השולחן את שיורי האוכל מסעודת השבת. רבי זכריה החמיר על עצמו, והעדיף ללכלך את הבית, ולא להכנס לספקות. זו התנהלות צדקנית, שתוצאותיה בית מלוכלך בשבת.יש גם להניח שהציבור לא יעמוד בזה, ויגיע לחילול שבת. ענותוונות היא מלה נרדפת לצדקנות. רבי יוסי ראה בזה את המכנה המשותף לפסיקותיו ההלכתיות של רבי זכריה שהביאו לחורבן הבית.

היות וחכמי ישראל התנערו מדרך זו, הרי לנו, שכאשר יש לצדיקות יתר, או לצדקנות, תוצאות שליליות, אין ללכת בדרך זו. צדיקות יתר מסוכנת, ומביאה לחורבן הבית!

הדברים ראויים לתשומת לבם של רבנים ועסקני ציבור העומדים בפני הכרעות קשות, כאשר בכל צד של ההחלטה ישנן חששות מוצדקים של פגיעה בהלכה או פגיעה בבני אדם. כמו כן, גם אדם בביתו הפרטי עומד לא פעם בפני הכרעות קשות, כאשר איך שלא יחליט תהיה פגיעה בעקרונות חשובים. בכל הכרעה הלכתית, חשוב מאוד לשקול את ההשלכות בעתיד, ובאם חששות אלו יביאו חלילה לפגיעה גדולה יותר או לחילול השם. עודף צדקות המתחשב אך ורק במצב הנוכחי, ואינו מתחשב בזולת ובציבור ובהשלכות העתידיות, מסוכן לפרט ולכלל! לתשומת לבם של כל הנוגעים בדבר!

"אל תהי צדיק הרבה", מביא ל"אל תרשע הרבה". נוכחנו בזה לצערנו, הן בדברים הנוגעים לכלל והן בדברים הנוגעים לפרט.

הקב"ה יזכנו לגאולה שלימה במהרה.

{*הרב שלמה דיכובסקי שליט"א היה חבר בית הדין הרבני הגדול ועם פרישתו מונה כמנהל בתי הדין הרבניים. הוצע לו לכהן כשופט בבית המשפט העליון אך דחה את ההצעה לאחר שנועץ עם הגרי"ש אלישיב זצ"ל.}

להלן תגובתו של הרב יואל קטן הי"ו לתשובתו של הרב דיכובסקי נ"י: [הכרתי אישית את אביו של הרב דיכובסקי זצ"ל [רבי שמעיה] ממרביצי התורה בכל שעות היום והלילה. מקום מושבו היה בבית הכנסת מאה שערים בתל אביב [בית שלמה] בקומה הראשונה של בית הספר יסודי התורה. ריכז סביבו קהל מגוון מתל אביב הקטנה, שעוד ידעה שמירת שבת מהי ש.שיף]

אכן תשובה לעניין.

אולם אומר מה שמטריד אותי, וכבר אמרתי את זה גם לרב דיכובסקי שליט"א.

התשובה הנכונה והמעניינת הזו רלוונטית לקבוצות מסוימות בציבור החרדי, ואולי לבודדי בודדים בציבור שלנו. אבל האם זו הבעיה שלנו, החמרת יתר? האם מצויות אצלנו בעיות של כפייה להחמיר בענייני טהרה וצניעות חומרות שאין להן מקום כלל בפוסקים? אולי הבעיה שלנו היא הפוכה, המקרים הרבים בהם אחד מבני הזוג מתחיל 'לחפף', והשאלה היא עד איפה בן זוגו יכול לשתף פעולה והיכן הוא צריך 'לדפוק על השולחן'? אני מניח שגם אתה מכיר יותר מזוג אחד שבשלב מסוים האשה התחילה 'להקל' בכיסוי ראש, בהתחלה להוציא שערות יותר ממה שהיא הוציאה עד עתה, ואח"כ להקטין את 'שטח' כיסוי הראש באופן משמעותי, ואח"כ להסתפק בבנדנה ואולי כבר גם בזה לא - איך על הבעל להגיב? אני מניח שגם אתה מכיר זוגות שפעם הבעל היה קובע עיתים לתורה ומקפיד ללמוד תורה עם ילדיו ומתפלל קבוע בציבור, ופתאום הוא מאוד עסוק בדברים אחרים ואין לו זמן וחשק לכל זה, ועיני אשתו כלות? בקיצור, לא אכביר בדוגמאות, אבל לא פחות מאשר לגעור במחמירים ובמקצינים ובמגזימים - הגיע הזמן שנחשוב איך להגיב אישית וציבורית מול המחפפים...

ואתה שלו' וביתך שלו', בשורות טובות לכלל ולפרט, הק' יואל.

זכר אל תשכח

/ הרב איתמר הרשקו

כשמשה רבינו, מתאר באזני העם. כיצד היו הימים, בהם הוא עלה לקבלת התורה. ובמיוחד לאחר שישראל חטאו בעגל. ואז נאלץ משה להוסיף, עוד שמונים ימי תפילה. כשרק בסופם, נתרצה הקב"ה בשמחה לישראל. כשסלח להם, על מעשה העגל[1].

אך מכיוון שכל פורענות, שבאה על ישראל במדבר - הינו המשך העונש, על חטא העגל[2]. משה רבינו מתאר בפניהם, כיצד העונשים שבאו במדבר. היו כולם, כתוצאה מחטא העגל.

ולכן בתחילה נמצאת, תפילת משה בעד אהרון. שהועילה להמתיק, את גזירת כלוי בניו. כשרק נדב ואביהו מתו, ואילו אלעזר ואיתמר נשארו[3]. ומעין זה, גרמו ישראל בעוד כמה פעמים במדבר. בתבערה, במסה ובקברו התאווה.

שבכל המקומות האלו, גרמו חטאי ישראל. להסתלקותם, של מנהיגי ישראל.

בתבערה - אש המחלוקת, כילתה את קציני המחנה. וכל שבעים הזקנים שהיו בהר סיני, מתו אז[4].

במסה - נענשו על כך, משה ואהרון[5]. שלא זכו להיכנס עם ישראל לארץ. ולולי כן, לא הגיע זמנם להפטר מן העולם[6].

ובקברות התאווה - שם נגלה למשה בנבואה, שלא יזכה להכניס את ישראל לארץ. ויהיה זה יהושע תלמידו, שיזכה לכך[7].

ומעל הכל, עניין שליחת המרגלים. שגרם לכך, שאיש מכם לא יכנס לארץ. וכל זה כהמשך לעונש, על חטא העגל[8].

לאחר מכן ממשיך משה, ומתאר לישראל את תפילתו בהר. יחד עם כתיבת הלוחות השניים. וכשם שברחו ישראל, מהר סיני. כתינוק הבורח מבית הספר[9]. כך ארע אחר פטירת אהרון, כשבני ישראל ברחו עד לבני יעקן. וכשם ששבט לוי, לא חטא בעגל. כך היו אלו בני שבט הלוי[10], שהשיבו את העם[11].

וכתיקון לכך עשו ישראל, אבל מיוחד על אהרון. כשהם נמצאים ביטבתה, ארץ נחלי מים[12]. ובזה הם הראו, שאין להם עוד תלונות. ובמיוחד בכל הקשור לחסרון מים.

את העניין הזה, מבקש משה להטמיע בעם. עליו לזכור בתחילה, את אשר עשה בימים קדמונים. וביחד עם זאת, **לא לשכוח**[13]. אלא לשנן בכל דור, ולהיזהר שלא נאחוז במעשי אבותינו אלו.

וכל מה שנדרש מאתנו, הוא יראת שמים[14]. שכל מי שיש לו זה, לא חסר דבר[15]. ואף המצוות הגדולות, קלות הם בעיניו לקיימם[16].

וכשנעשה כן, נזכה לכל הטובה - לטוב לך[17].

1 - 'ואתנפל לפני ה' כראשונה ארבעים יום', שנאמר (שמות לב) ועתה אעלה אל ה' אולי אכפרה באותה עלייה נתעכבתי ארבעים יום נמצאו כלים בכ"ט באב. שהוא עלה בשמונה עשר בתמוז, בו ביום נתרצה הקדוש ברוך הוא לישראל, וא"ל למשה (שם לד) פסל לך שני לוחות. עשה עוד מ' יום, נמצאו כלים ביוה"כ בו ביום נתרצה הקב"ה לישראל בשמחה, וא"ל למשה (במדבר יד) סלחתי כדברך. לכך הוקבע למחילה ולסליחה ומנין שנתרצה ברצון שלם. שנאמר בארבעים של לוחות אחרונות (דברים י) ואנכי עמדתי בהר כימים הראשונים, מה הראשונים ברצון אף אחרונים ברצון. אמור מעתה, אמצעיים היו בכעס - רש"י דברים ט, יח

2 - עתה שמעתי אליך מלכלותם יחד ותמיד תמיד כשאפקוד עליהם עונותיהם ופקדתי עליהם מעט מן העון הזה עם שאר העונות ואין פורענות באה על ישראל שאין בה קצת מפרעון עון העגל - רש"י שמות לב, לד

3 - 'הנותרים', מן המיתה. מלמד שאף עליהם נקנסה מיתה, על עון העגל. הוא שנאמר (דברים ט) ובאהרן התאנף ה' מאד להשמידו, ואין השמדה אלא כלוי בנים שנא' (עמוס ב) ואשמיד פריו ממעל. ותפלתו של משה בטלה מחצה, שנא' (דברים ט) ואתפלל גם בעד אהרן בעת ההיא - רש"י ויקרא י, יב

4 - 'בקצה המחנה' ... רבי שמעון בן מנסיא אומר בקצינים שבהם ובגדולים... והזקנים הראשונים היכן היו והלא אף במצרים ישבו עמהם שנאמר (שמות ג) לך ואספת את זקני ישראל אלא באש תבערה מתו וראוים היו מסיני לכך דכתיב (שמות כד) ויחזו את האלהים שנהגו קלות ראש כנושך פתו ומדבר בפני המלך וזהו (שם) ויאכלו וישתו ולא רצה הקב"ה ליתן אבלות במתן תורה ופרע להם כאן - רש"י במדבר יא, א ו-טז

5 - לפי שבראשונה לא הוציא אלא טיפין לפי שלא צוה המקום להכותו אלא ודברתם אל הסלע והמה דברו אל סלע אחר ולא הוציא אמרו שמא צריך להכותו כבראשונה שנא' (שמות יז) והכית בצור, ונזדמן להם אותו סלע והכהו - שם כ, יא

6 - ד"א אין אתה טוב ממנו (דברים לב) על אשר לא קדשתם הא אם קדשתם אותי עדיין לא הגיע זמנכם להפטר - שם כז, יג

7 - ד"א תנם אל בית הכלא לפי שהיו מתנבאים משה מת ויהושע מכניס את ישראל לארץ - שם יא, כח

8 - 'ארבעים שנה', לא מת אחד מהם פחות מבן ס' לכך נגזר ארבעים כדי שיהיו אותם של בני עשרים מגיעין לכלל ששים ושנה ראשונה היתה בכלל ואע"פ שקדמה לשלוח המרגלים לפי שמשעשו את העגל עלתה גזירה זו במחשבה אלא שהמתין להם עד שתתמלא סאתם וזהו שנאמר (שמות לב) וביום פקדי במרגלים ופקדתי עליהם חטאתם ואף כאן נא' תשאו את עונותיכם ולא עונכם שתי עונות של עגל ושל תלונה וחשב להם במנין חייהם מקצת שנה ככולה וכשנכנסו לשנת ששים מתו אותם של בני עשרים - שם יד, לג

9 - הרמב"ן לפרשת בהעלותך

10 - בשנה הראשונה לצאתכם ממצרים וטעיתם בעגל ובני לוי לא טעו הבדילם המקום מכם וסמך מקרא זה לחזרת בני יעקן לומר שאף בזו לא טעו בה בני לוי אלא עמדו באמונתם - רש"י דברים י, ח

11 - אלא אף זו מן התוכחה. ועוד עשיתם זאת, כשמת אהרן בהר ההר לסוף ארבעים שנה ונסתלקו ענני כבוד, יראתם לכם ממלחמת מלך ערד, ונתתם ראש לחזור למצרים, וחזרתם לאחוריכם שמונה מסעות עד בני יעקן, ומשם למוסרה, שם נלחמו בכם בני לוי והרגו מכם ואתם מהם, עד שהחזירו אתכם בדרך חזרתכם, ומשם חזרתם הגדגדה הוא חור הגדגד - שם, ו

12 - במוסרה עשיתם אבל כבד על מיתתו של אהרן שגרמה לכם זאת ונדמה לכם כאלו מת שם וסמך משה תוכחה זו לשבירת הלוחות לומר שקשה מיתתן של צדיקים לפני הקב"ה כיום שנשתברו בו הלוחות ולהודיעך שהוקשה לו מה שאמרו נתנה ראש לפרוש ממנו כיום שעשו בו את העגל - שם, ז

13 - זכר אל תשכח את אשר הקצפת את ה' אלהיך במדבר למן היום אשר יצאת מארץ מצרים עד באכם עד המקום הזה ממרים הייתם עם ה' - דברים ט, ז

14 - ועתה ישראל מה ה' אלהיך שאל מעמך כי אם ליראה את ה' אלהיך ללכת בכל דרכיו ולאהבה אתו ולעבד את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך - שם, יב

15 - ואמר רבי חנינא הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים שנאמר (דברים י, יב) ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה - ברכות לג:

16 - אטו יראת שמים מילתא זוטרתא היא והא"ר חנינא משום ר' שמעון בן יוחי אין לו להקב"ה בבית גנזיו אלא אוצר של יראת שמים שנאמר (ישעיהו לג, ו) יראת ה' היא אוצרו. אין לגבי משה מילתא זוטרתא היא. דאמר ר' חנינא משל לאדם שמבקשים ממנו כלי גדול ויש לו דומה עליו כלי קטן קטן ואין לו דומה עליו ככלי גדול - שם

17 - ואף היא לא לחנם אלא לטוב לך שתקבלו שכר - רש"י דברים י, יג

בסוד שיח
כשם שפרצופיהם שונים
כך דעותיהם שונות

סיפור לשבת

לשון הרע הורגת

מאיר היה ילדון צעיר בן אחת-עשרה בעת שניסה לשרוד את מחנות ההשמדה כנגד לכל הסיכויים. הוא שכב על הדרגש שבצריף מכווץ מאימה ומקור, שומע את נביחות הכלבים הקרבות, ויודע כי בעוד רגע או שניים יפרצו פנימה הקלגסים הנאצים כשהם מנופפים באלות, ומוכנים להכות כל מי שיזדמן להם. הרבה צער ומכאוב ידע מאיר. באזניו עדיין הדהד הכדור הנאצי שקיפח את חיי אביו מול עיניו... התמונות רצות בראשו: אחיו הקטן שגווע ברעב הנורא, אימו הכורעת תחת החבילות בדרך לגטו ואחותו שנמלטה מהבית לקרוא לעזרה, ומאז לא ראה אותה... אחרי הכול באה הסלקציה והותירה אותו בודד וגלמוד. המלחמה הסתיימה, ומאיר ויסמן, כבר בחור בן חמש-עשרה, בודד וחבול בנפשו, חיפש את אחותו ברשימת הניצולים. לבסוף, מצא אותה ברשימת הנספים... בודד ועצוב היטלטל בתוך קבוצת פליטים לעבר סקוטלנד, מנסה לשכוח מהעבר ולפתוח דף חדש בחיים. אולם החיים החדשים לא נפתחו לפניו. השנים הקשות שעברו עליו הטביעו בו חותם, ומאיר, שבגר בטרם עת, התהלך כצל אדם, שקוע בתוך עצמו, מופנם שקט. כך יצא לו שם בין אנשי המקום של אדם מוזר ותימהוני, שבר-כלי שלא יצלח למאומה.

הוא היה בחור מוכשר, וקיווה שיצליח בראיית חשבון. הוא סיים את לימודיו בהצלחה, אך כשניסה לחפש עבודה, התברר לו שהמעסיקים שהכירוהו מן האזור, אינם מתרשמים מהתעודות אותן הוא מציג בפניהם, ומעדיפים אחרים על פניו. במהלך השנים הקים מאיר משפחה, ואף נולד לו בן. הוא היה זקוק בדחיפות למקור הכנסה קבוע, אך הישועה לא נראתה באופק. משהבין כי אין לו מה לחפש בעיר זו, העתיק את מושבו ללונדון. מודעה בעתון לונדוני פנתה אליו: "לעסק גדול ומצליח דרוש רואה חשבון מוכשר". מאיר רשם מיד את הכתובת, ויצא לעבר המשרד. בדרך החליט להתחיל הכול מחדש: להעלות חיוך רחב על השפתיים, להביע דעה ולהפגין נמרצות ויעילות, "אנא ה'", מלמלו שפתיו תפלה, "עשה למען רעייתי וילדי הקטן".

הדלת נפתחה, השפתיים מתרחבות ומאיר מציג את עצמו בפני הבוס - יהודי בשם אריה גולד. אריה התרשם ממאיר מאד, הוא עשה רושם של אדם רציני ואחראי, והם סיכמו להיפגש בתוך כמה ימים, להכין הסכם עבודה מסודר ולהתחיל את העבודה. כשיצא לרחובה של עיר הרגיש מאיר כאלו נולד מחדש. הוא לא נתן לבו כלל לגשם הניתך ארצה, אלא מיהר לבשר לרעייתו את הבשורה הטובה - בקרוב יוכל לפרנס את המשפחה בכבוד, ואף לקנות מעיל חם לילדם הקטן. אלא שהתוכניות היפות השתנו מן הקצה לקצה בעקבות ביקור פתאומי שנערך בביתו של אריה גולד במוצאי שבת. אחותו החליטה להפתיעו בביקור, ושניהם ישבו ושוחחו. בשלב מסוים סיפר לה אריה כי מצא רואה חשבון רציני, מוכשר ובעל אינטליגנציה גבוהה. אחותו התעניינה בנימוס מה שמו של העובד החדש, וכששמעה את תשובתו - 'מאיר ויסמן', נזעקה: "מאיר ויסמן מסקוטלנד?!" שאלה כלא מאמינה. "את מכירה אותו?" התפלא אריה. "ועוד איך", השיבה אסתר, "אני לא מצליחה להבין כיצד אתה לוקח לתפקיד כה בכיר אדם לא מוצלח, מוזר ותימהוני". בתחילה, התקשה אריה לקבל את דבריה. הרי הוא עצמו נוכח לראות כי מדובר באדם נעים הליכות ומתקשר היטב, אך הדברים חדרו לליבו ועוררו בו ספק. הוא חשש לקחת סיכון בהעסקת אדם כזה שעלול לדרדר את עסקיו.

למחרת הודיע למאיר שחל שינוי, וכרגע אינו יכול להעסיקו. מאיר היה אחוז הלם. האם גם כאן אינו יכול להתקבל לעבודה? קדרות ירדה על הבית. הוא המשיך לנסות ועבר ממשרד למשרד, אך איכשהו נודע לכולם שהוא היה מועמד במשרד של גולד. הם בררו עליו, ואריה מסר את המידע שקבל מאחותו. עד מהרה הבין מאיר שגם כאן נחסמה דרכו להתפרנס בכבוד. החורף היה בעיצומו, המצב בבית הורע, ומאיר נאלץ לפשוט יד. אדם מוכשר ורציני שיכול היה להרוויח את לחמו בכבוד, מתחנן לקבל תרומות וצדקות... היה זה בבוקר חורפי ומושלג. מאיר יצא מביתו בשעת בוקר מוקדמת לנסות את מזלו בעיר הסמוכה. הוא לא חש בקור המקפיא, רק הדאגה דקרה בו כמדקרות חרב. לשמחתו הצליח להתקבל באחד העסקים. הוא עבד ללא הפוגה למרות התשישות שאחזה בו, ולאחר רדת החשכה חזר הביתה תשוש ועייף. רועד מקור ומרעב צנח על הכיסא בביתו, כשצרור שיעולים כבד פורץ מגרונו, ופלט בקול חלוש: "ברוך ה', יש עבודה"... אשתו הביטה בו בשמחה ובדאגה.

לא חלף זמן רב עד שהחל לחוש ברע, חומו עלה, והוא שכב על המיטה חלוש. רופא שהובהל לביתו איבחן דלקת ראות חריפה, והורה כי עליו להתפנות מיד לבית החולים, אלא ששם הלך מצבו והידרדר, והוא איבד את הכרתו. במהלך כל אותו זמן לא עזבה אותו רעייתו אפילו לרגע, וכעבור ימים ספורים השיב מאיר את נשמתו ליוצרה... "טרגדיה! נורא ואיום! אדם צעיר כל כך!". שחו בני המקום, "השאיר אלמנה ויתום... אה, כמה עצוב..." למחרת ההלוויה התקיים מספד

המשך בעמוד הבא...

בבית הכנסת. "אדם צעיר הסתלק מאיתנו בפתאומיות" - פתח רב הקהילה ביגון - "אך הטרגדיה של מאיר ויסמן ז"ל הרבה יותר גדולה ממה שאנו חושבים, זו טרגדיה של כולנו". בבית הכנסת רבץ שקט מאיים, שעה שסיפר הרב את ששמע מפי האלמנה האומללה, כיצד נחסמה בפני בעלה הדרך לפרנסת ביתו, עד שהיה עליו ללכת בשלג ולנדוד לעיר אחרת כדי להביא את פת לחמו, ובעקבות כך חלה במחלה ממנה לא קם. "מי בדק את נכונות הדברים?" זעק הרב מקירות לבו, "מי התיר להפיץ עליו דברי גנאי שכאלו? הלא גם לדיבור לתועלת יש גדרים וסייגים!... לשון הרע! לשון הרע!" דפק על הסטנדר שלפניו. "מאיר ויסמן עבר את השואה הנוראה, הנאצים ימ"ש לא הצליחו לקחת את נשמתו, אך מלים שיצאו מפיות חסרי אחריות הרגו אותו!" סיים הרב את דבריו המטלטלים. לשון הרע הורגת, מילים יכולות להרוג! וכל מלה מיותרת...

(ומתוק האור - דוד המלך)

שביבים / שאול שיף

דמעות בשווי 20 חביות יין

מעשה זה היה כ"ק מרן אדמו"ר ה"דבר חיים" מנדבורנה זצוקללה"ה רגיל לספר בימי הבכייה על חורבן המקדש, ובהיותו מספר זאת היה גונח מעומק ליבו ומוריד דמעות כמים לעורר את ישראל על צער השכינה וגלות ישראל.

בימי הרה"ק רבי לוי יצחק מבארדיטשוב זיע"א, היה יהודי אחד מבני עירו אשר עסק במסחר היין, והיות שבערי מדינת רוסיה היה מחסור בגידול ענבים, היתה דרכם של סוחרי היין לנסוע בתקופת זמן הבציר למחוזות מדינת אונגרין כדי לקנות ענבים משובחים ולדרוך אותם בגת לעשיית יין. שנה אחת בבואו לאונגרין קבע את אכסנייתו בעיר אויהעל, מקום מושב הרה"ק הנודע בעל ה"ישמח משה" זיע"א, ובאותה שנה, מחמת טרדות שונות נתעכב שם עד שבת סליחות, והבין כי לא יוכל עוד לחזור לביתו לפני ראש השנה, ובעל כורחו יצטרך להישאר לראש השנה באויהעל. בליל שבת קודש, בהיותו סמוך על שולחנו של היהודי אשר הכניסו לביתו בכל אותה תקופה, הרהר ביגון על שלא יזכה להיות בראש השנה אצל מורו ורבו הרה"ק מבארדיטשוב, ובאמצע התאנח במר ליבו. כשראה זאת בעל הבית שאלו לפשר הדבר שבגינו הוא מצטער כל כך, אך הלה סירב לומר לו. ביום השבת, כשחזר על עצמו הדבר, הפציר בעה"ב בפניו שיאמר לו מה שמעיק עליו. ענהו היהודי ואמר, כי בהעלותו על לוח ליבו את זכר המעמד הגדול והנורא שיש בעירם בכל שנה בראש השנה במחיצת רבם הרה"ק מבארדיטשוב, וההתעוררות העצומה והנפלאה השורה בכל, ובפרט בעת הדרשה הנפלאה שהרה"ק נוהג לומר לפני התקיעות, אשר אז כל הקהל למגדול ועד קטן שופכים כמים ליבם ונותנים את קולם בבכי של חרטה ותשובה שלמה ומטהרים את נפשם לפני אביהם שבשמים, ואפילו אם לב אבן הוא נימוח - הנה על זה דווה ליבו וחמרמרו מעיו כי לא יזכה בהאי שתא ליטול חלק בכל אלו. השיב לו בעל האכסניה ואמר: אי משום הא אין לך על מה לדאוג ועל מה להתאונן, כי ברוך ה' אשר לא השבית לנו גואל, וקדוש ישראל שורה בתוכנו הלא הוא רבינו הגאון והקדוש אב"ד דפה, אשר גם הוא כוחו בפיו בכל אלה, ודרשתו שלפני התקיעות חודרת קרביים ולב ויורדת חדרי בטן, וכל השומעים - תרדנה עיניהם דמעה ועפעפיהם יזלו מים בבכי של תשובה וחרטה מקירות לבב, עד שאין לך אדם אחד בכל בית המדרש כולו שלא יבכה ויהרהר בתשובה שלימה בשעת הדרשה. אמנם האיש מבארדיטשוב לא האמין לדברי רעהו, ואמר לו: אולי אתם, בני אויהעל, אשר לא שמעתם מימיכם את דרשת רבינו מבארדיטשוב, יכולים אתם להתעורר מדרשת רבכם דהכא, אבל כגון אני ושאר בני עירי הזוכים לשמוע את דרשת רבינו מבארדיטשוב בכל שנה בקול חוצב להבות אש כאחד משרפי מעלה, בוודאי לא אוכל להתרגש ולהתעורר כדבעי מדרשת הרב דפה. וכך הרבו להתווכח ביניהם על הדבר, עד שהאיש הסוחר מבארדיטשוב תקע כף והבטיח שאם יתעורר מדרשת הרב בעל ה"ישמח משה" ויבוא לידי בכי ותשובה, אזי ייתן לבעל האכסניה עשרים חביות יין.

והנה ביום ראש השנה לפני תקיעת שופר, עלה הרה"ק בעל הישמח משה על הבימה והחל לומר את דרשתו בדברי כיבושין, והשמיע את דברות קדשו מלהבות אש, ולא עבר זמן רב עד שנשמע קול בכי מקרב הקהל המתעוררים מדבריו הנפלאים. אמנם גם כאשר כל הקהל היו כבר נשטפים בדמעותיהם מרוב ההתעוררות, עדיין היה האיש מבארדיטשוב ניצב על עומדו ועיניו חרבות, וכבר סבר בדעתו כי יצא וידו על העליונה. כאשר הגיע הרה"ק ה'ישמח משה' לסיום הדרשה, נשא את משלו ואמר: הנה עתה ביום הדין, יושב הקב"ה על כסא מלכותו לשפוט תבל בצדק ולאומים במישרים, וכל שרי האומות נכנסים לפניו לדין, וכאו"א נידון על המשך מלכותו ועל גורל אומתו - מה יעלה בחלקם בשנה ההיא. וכל אחד מן השרים בא ובקשתו בפיו. זה מבקש על הצלחת צבאו וזה מבקש על פרנסת אנשי מדינתו וכיו"ב, ולבסוף יוצאים כולם מלפני המלך המשפט כשעטרותיהם בראשיהם כי ניתנה ארכה למלכותם וגם משאלות ליבם נתמלאו פחות או יותר, זה בכה וזה בכה. ואז מגיע ובא משיח בן דוד כאיש עני ואביון לבוש קרעים ואפר על ראשו, וכמאמר הכתוב (ישעיה נג, ב) "לא תואר לו ולא הדר וגו' נבזה וחדל אישים, איש מכאובות וידוע חולי וגו' והוא מחולל מפשעינו מדוכא מעוונתינו". וכל

שרי האומות - בראותם אותו בכך ממלאים שחוק פיהם למראהו שחקו על משבתו. ואז הוא פוצה את פיו לפני ק-ל רם ונישא ומבקש רק בקשה אחת ותו לא, כמ"ש (תהלים כז): "אחת שאלתי מאת ה' אותה אבקש, שבתי בבית ה' כל ימי חיי לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו". כי כל חפצו ומאוויו אינם אלא לאוקמא שכינתא מעפרא ושיוכל כבר להתגלות אל ישראל עם קדוש בגאולה השלימה ובבנין בית הבחירה. אבל הקב"ה משיבו כי גם השנה עדיין לא בא המועד ועוד לא עת לחננה. ואז נושא משיח בן דוד את קולו בבכי מר ומתפלש באפר, וכל הפמליא של מעלה נושאים את קולם ובוכים עמו בכי תמרורים, ואף הקב"ה כביכול בעצמו בוכה יחד עמם ואומר: מה אעשה, אבל עדיין לא בא מועד. כאן נשא הרה"ק ה"ישמח משה" את קולו בבכי גדול ונורא והגביה את עיניו לשמים וקרא מנהמת לבו: "אוי ריבונו של עולם, עד מתי? עד מתי?!". שוב לא יכול אותו האיש מבארדיטשוב להתאפק, ויישא גם הוא את קולו ויבך בכי רב ביחד עם כל הקהל. (מתוך שיחות לבחורי חבורות 'באר יעקב' בהיכל בית המדרש 'נדבורנה' בעיה"ת אלעד. הובא גם בספר "בסוד קדושים" היו"ל על ידי מכון 'דבר חיים'.)

הגימטריה הגדולה

סיפר ר' חיים שלום שוורץ שהגאון רבי דוד יונגרייז זצ"ל שאל אותו: מהי המילה בעלת הגימטריה הגדולה בתורה והשיב, כי 'תשתרר' עלינו . ומהי המילה הגדולה בנ "ך 'ארתחשסתא' (בספר עזרא), והגדולה בש"ס: 'שתשתחררי' (יבמות צב:)

יתמו חטאים - ולא חוטאים

/ הרה"ג ראובן אלבז שליט"א

אחד מן הדברים שעלינו לתקן כדי להביא לבנין בית המקדש, זו התוכחה. מטל עלינו לדבר עם שכנים ועם חברים לעבודה, ולהביאם לשמע דברי אלוקים חיים ולקיים מצוות. ישנם הטוענים: 'ברור לי שפלוני לא ישמע לדברי, אם כן למה להוסיף למסכן עבירה נוספת שאינו שומע תוכחות? עדיף להימנע מראש מתוכחתו!' כלומר "לא תשא עליו חטא", לדבריהם פרושו: לא לשים על החוטא משא של עוד חטא. אבל האמת היא שכל אחד ואחד יכול לסתום את הפירצה הנוראה שנפרצה בעם ישראל - והכל יכול להיות מתוך אהבה וידידות! לעולם אין לומר: מה איכפת לי ממעשיו של יהודי אחר, משום שאם יכולת להוכיחו ולא הוכחת - עוונו תלוי בצווארך!

זהו שאומר ה"אור החיים" הקדוש (דברים א, א) "אם יראה איש עובר פי ה' ויאמר מי אני ומי ביתי להוכיח אנשים גדולים, אלא צריך להוכיח לצד חיוב בערבות... שיצטרך להוכיח על עוון קטן וגדול, ולא ישתמש בענווה בעניין זה".

כבר הזכרנו את המעשה המובא בגמרא (ברכות י ע"א), על "הנהו בריוני" - בריונים רשעים, שהיו בשכונתו של רבי מאיר, והיו מצערים אותו מאד. התפלל עליהם רבי מאיר שימותו. אמרה לו ברוריה אשתו: הרי נאמר בתהלים (קד, לה) "יתמו חטאים מן הארץ", "חטאים" ולא "חוטאים"? וכן נכתב בסיפא של הפסוק: "ורשעים עוד אינם". עלינו להתפלל עליהם שיחזרו בתשובה, וממילא יהיה מצב של "ורשעים עוד אינם". נראה, שבבקשה זו של ברוריה טמון דבר נוסף. היא טענה לרבי מאיר: עלינו לדון אותם לכף זכות, היכן הם נולדו? באיזה בית ספר למדו? אלו ערכים הנחילו להם הוריהם בבית? ופעמים רבות גם מקום העבודה משפיע. כאשר יהודי דן את חברו לכף זכות - הריהו עולה בדרגה, ולא זו בלבד אלא המסר עובר ונכנס לליבו של הרשע, וזה גופא גורם לו להיטיב את דרכיו ולשוב בתשובה, בבחינת "ועוד מעט ואין רשע, והתבוננת על מקומו - ואיננו".

לפני כחמישים שנה גרו באזור הישיבה קבוצה של צעירים מחללי שבת בפרהסיה. אחד מהם, רשע גדול במיוחד, נהג באפן קבוע לנסוע עם האופנוע שלו בשבת קודש ברחובות בהם מתגוררים יהודים חרדים, ולהתגרות בהם. שבת אחת צעדתי ברחוב, לבוש עם הטלית, ולפתע אני רואה אותו עוצר לידי עם האופנוע ומסתכל עלי. הסתכלתי עליו ואמרתי: "שבת שלום". "למה אתה לא צועק לעברי 'שאבעס'"? שאל. "מהיכן עלי לדעת שאתה יודע שהיום הוא יום שבת?" השבתי. "יש לך מזל", אמר. "צפיתי שמישהו יצעק לעברי 'שאבעס', ואז אתפוס אותו, ואשרוף את זקנו בסיגריה שבידי. אם היית צועק - הייתי שורף את זקנך!".

ברוך שעשה לי נס במקום הזה... הוא היה מסוגל לעשות זאת בלי שום בעיה. הוא נראה מפחיד, ממש הר אדם. "מה אתה חושב לך"? אמרתי לו, "שאתה מתענג עם האופנוע שלך? תאמין לי אם אתה רוצה להתענג באמת כדאי לך לשמוע לעצתי". "כל אחד והתענוג שלו", קטע את דברי. "אתה שומע?". "ומנין לך שמה שאני מציע לך אינו תענוג גם בשבילך?" שאלתי אותו. "בסדר", השיב. "מה אתה מציע לי?". "יש שיעור במוסיוף בשעה ארבע. תבוא! אני מבטיח לך שתהנה". "מכיוון שלא צעקת עלי 'שאבעס' - אני מבטיח לך שאבוא". התחלתי את השיעור בשעה ארבע. בליבי פנימה לא האמנתי שהוא יבוא. בשעה ארבע וחצי הוא הופיע... כולם הכירו אותו והשתוממו לראותו מגיע... קראתי לעברו: "בוא, שב לידי". רציתי שלא יברח באמצע... בסוף השיעור הוא ניגש אלי ושאל: "רבי! איפה יש אפשרות לשמוע עוד קצת?". "כל יום יש לנו שיעור ברחוב הבעל שם טוב ארבע-עשרה, בבית הכנסת מדרש אליהו, ואתה מוזמן להשתתף. יש - לבית הכנסת שתי כניסות", הסברתי לו, "אחת מרחוב הבעל שם טוב ואחת מרחוב שמעון רוקח". "שמעון רוקח?" התפלא. "אני גר שם ולא ידעתי שיש שם בית כנסת". "לא נורא", אמרתי לו. "אם לא שמעת עד עכשיו - תשמע עכשיו. תבוא ותנסה. לכל היותר, אם לא ימצא חן בעיניך - תוכל ללכת. אינך מתחייב לכלום". והוא בא! אנשים לא האמינו למראה עיניהם.

אחרי שלושה שעורים כבר לא היה לו אופנוע. האדם הזה היה לו קול - משהו מיוחד. היה יודע לסלסל בקולו בצורה מקצועית, מיוחדת במינה. מה אומר ומה אדבר? היהודי הזה התהפך לגמרי וחזר בתשובה! כעבור כמה שנים זכה להיות חזן בבית הכנסת של אחד מגדולי ישראל. אשתו הייתה גם היא חילונית, ופעם אחת, באמצע מסירת שעור, היא נכנסה וקראה לעברי, לפני כל הקהל: "ה' יברך אותך! עכשיו יש לי שבת, יש לי חיים, קודם לא היו לי חיים"... גם היא חזרה בתשובה, והם זכו לבנים יראי שמים בתכלית. גם כשאין ישראל עושים רצונו של מקום - הם קרויים בנים. צריך להוקיר ולכבד כל אחד באשר הוא, ולדון אותו לכף זכות. בדרך הזאת ניתן לקרב יהודים רבים לדרך התורה והמצוות.

(מתוך הספר 'משכני אחריך')

"אני מוחק את כל הצער"

סיפור מצמרר ומטלטל סיפר הרה"ח רבי יעקב ציינווירט שליט"א מבורו פארק שבארה"ב:

מרן הרבי מבאבוב זצוק"ל [רבי שלמה [השני] מבאבוב] איבד ל"ע בשואה את רעייתו בנו ובתו. למעשה, לרבי היתה בשעתו תוכנית איך להציל את הרבנית והילדים. הוא פנה לעסקן גדול ונתן לו סכום כסף גדול על מנת שיבריח אותם מהגטו ולאחר מכן יעבירם את הגבול. אך מה שקרה הוא - לא פחות ולא יותר - שהעסקן הזה השתמש עם הכסף לצרכיו האישיים, להציל את המשפחה שלו עצמו. מדובר בעסקן בנש"ק חשוב, ממשפחה מאוד חשובה. ול"ע האשה והילדים של הרבי נשארו בגטו עד הסוף המר.

עברו שנים, מרן הרבי מבאבוב שניצל היגר לארצות הברית, והקים שם את ממלכת התורה והחסד של חסידי באבוב. יום אחד, ישב הרבי בבית מדרשו בבורו פארק וערך טיש לכבוד סעודת ראש חודש. לפתע נפתחת הדלת ואותו עסקן נכנס לבית המדרש... הרבי זיהה אותו מרחוק, וסימן לו להתקרב, כיבד אותו כבוד מלכים והושיב אותו לידו במזרח, כראוי לבנן של קדושים. היו שם כמה חסידים שידעו מי הוא האדם הזה ומה ההיסטוריה שלו, והם רתחו וקצפו מכעס. איך הוא בכלל מעז להיכנס פה לבית כנסת באבוב?! איך יכול להיות דבר כזה?! אחרי הטיש, ניגש מישהו מחשובי החסידים, ופנה לרבי: "הרבי יודע מי זה?". "בוודאי אני יודע", ענה הרבי. שאל המקורב: "איך הרבי מסוגל לכבד אותו, לקרב אותו, להושיב אותו במזרח?" "אחרי שיצאתי בשלום מהמלחמה", ענה הרבי בשלוה ובמאור פנים, "החלטתי שאני מוחק את כל הצער, עוגמת נפש, והטענות שהיו לי מכל התקופה הקשה, ואין לי יותר שום טענות על אף יהודי. וממילא אין לי שום בעיה לכבד יהודי זה כבוד מלכים"... מסיפור זה אנו מקבלים מושגים על הדרגות הגבוהות אליהן יכול אדם בן תמותה להגיע, במידות טובות וב"בין אדם לחברו".

(הרה"ג רבי אברהם ישעיה קובלסקי שליט"א, גיליון 'מתיקות הדף היומי)

כוח המצוה

/ הרב שמעון ממן שליט"א

"כל המצוה אשר אנכי מצוך היום תשמרון לעשות למען תחיון ורביתם..." שואל רבינו אור החיים הקדוש, הרי כבר אמר הכתוב בריש הפרשה "והיה עקב תשמעון את המשפטים האלה ושמרתם ועשיתם אותם" ולמה הוצרכה התורה שוב לצוות אותנו באומרה כל המצוה...? ומבאר כי בדרך העולם כשאדם נזהר לקיים איזה מצוות או אפילו מצות עשה בתמידות, יביא אותו לידי עצלות בשאר קיום המצוות. וכל שכן אם הוא זהיר ברוב המצוות לעשותם בשלימות הראויה, ישיא אותו יצרו לזלזל באיזה מצוה קלה או אפילו בכמה מצוות קלות, אשר דרך בני אדם לדוש בהן בעקבן. ולזה אמר הכתוב "כל המצוה" בל' יחיד, יכוין לכלול את כל מצוות התורה למצוה אחת, להורות לבני האדם שיזהרו בשמירת כל המצוות אחת מהן לא נעדרה.

"ואמר בטעם הדבר "למען תחיון ורביתם ובאתם וירשתם את הארץ", ואמר תחיון על פי מה שכתוב בזוה"ק (ח"א דף קע:) שיש לאדם רמ"ח אברים ושס"ה גידים. וכנגדם ציווה ה' לשמור שס"ה מצוות לא תעשה ורמ"ח מצוות עשה. וכי יעלה על הדעת, שאם יכאב לאדם רק אבר אחד מכל אבריו. לא יתייחס אל זה, באומרו מה איכפת ליז! העיקר כל האברים בריאים שלמים וחזקים ומתפקדים, או אולי בכוח כל האברים להשפיע בריאות לאותו אבר בודד. כן בעניין המצוות צריך האדם לשמור ולקיים את כל המצוות, כי כולן שלימות אחת היא. ואם יחסיר אפילו מצוה אחת, אין בכוח כל המצוות להשלים את החסר מהמצוה שלא קיים. והיינו דכתיב "למען תחיון" כי כל מצוה נותנת חיות לאותו אבר המכוון כנגד אותה המצוה, ואם חיסר אותה המצווה ממילא אין חיות לאותו אבר. ואין בכוח אותו אבר לקבל חיות ע"י מצוה אחרת, ואפילו לא ע"י כל המצוות כולן.

ולכן משה רבינו התחנן לפני השי"ת תקט"ו תפילות כמניין ואתחנן, למען ביטול הגזירה שלא יכנס לארץ ישראל, בכדי שיוכל לקיים את כל המצוות התלויות בארץ ישראל. כי רצה להשיג את שלימות קיום המצוות לבל יחסר ממנו מקיום רצון הבורא ית"ש. ובזה נראה לבאר מאמר נעים זמירות ישראל (תהלים יט, ח) "תורת ה' תמימה משיבת נפש" אימתי התורה משיבת נפש, כאשר היא תמימה, דהיינו כאשר האדם מקיים אותה בשלימות, אז בכוחה להשיב את הנפש לאיתנה. וכן כתיב (שם פסוק י) "משפטי ה' צדקו יחדיו" להורות שכל משפטי ה' קשורים זה בזה ובחיבור של כל המצוות יחד כאחת ניכרים אמיתותם ויושרם.

עוד ביאר רבינו אומרו "תשמרון" מל' המתנה, ע"ד הכתוב (בראשית לז, יא) "ואביו שמר את הדבר". ללמדנו שצריך האדם להיות יושב ומצפה, אימתי תבוא המצוה לפניו ויקיימנה.

עוד ביאר רבינו, עפ"ד רבותינו ז"ל (מו"ק כח.) בני חיי ומזוני [בני חיים ומזונות דהיינו פרנסה] לא תלוי בזכות אלא במזל. ובא משה רבינו כאן ואמר להם לבני ישראל, שאם יתעצמו לשמור ולעשות את כל המצוות בכללות יובטחו משלשת הדברים הללו יחד. "למען תחיון" הרי חיים "וריבתם" הרי בנים "ובאתם וירשתם" הרי מזונות ארץ ומלואה ובתים מלאים כל טוב. והראיה לכך הוא אבי האומה אברהם אבינו ע"ה, שע"פ המזל אמרו לו החוזים בכוכבים שלא יהיו לו בנים. ומכיוון שהתחזק בקיום התורה ובשמירת כל המצוות ובשלימות עבודת ה', זכה ונשתנה מזלו לטובה והוליד את יצחק בנו. כמו שכתוב (בראשית יב, א-ג) "לך לך... ואעשך לגוי גדול ואברכך ואגדלה שמך" הרי שע"י עמידתו בניסיון לשמוע בקול ה' ולעזוב את מקום מולדתו, יזכה לחיים טובים וארוכים, וכמו שפירש רש"י (שם) שאודיע את שמך בעולם. וכן שיזכה לזרע של קיימא, ושיתעשר

בממון, וכדפירש רש"י (שם) שיזכה לשלשת דברים הללו, הגם שזה הפך דרך הטבע, שכן בנוהג שבעולם הדרך ממעטת ג' דברים האלו.

ומכאן אנחנו למדים, שאין לך סגולה גדולה ובדוקה לכל עניני העוה"ז דהיינו בנים מזון וחיים, כמו לעשות רצון השי"ת ולקיים את כל המצוות ולעובדו שאמת ובלב שלם. אך בכל זאת מחפשים סגולות מיוחדות לעניינים מיוחדים, כי אולי בכוחם להשפיע ולזרז את השפע הטוב הראוי לפי המעשים הטובים שלנו. אבל ודאי שאין בכוח הסגולה תשפיע בלא קיום רצון ה'.

נקנית ביסורין

כך סיפר הרב יוסף אילוז על עלייתו של אביו, חכם אליהו אילוז, ממרוקו לישראל בהיותו נער בשנת 1874:

"לרוב חשקו ותאוותו הגדולה לתורה הקדושה תכף ביום השלישי לבואם, עוד לא נחו מטורח הדרך, קם וילך לחפש ולדעת את מקום לומדי התורה... וינסה להיכנס שמה, לדבר איתם, להניחו להילוות אליהן, לשבת וללמוד עמהם.

אך עוד לא הספיק להוציא אף הגה מפיו. ויסתערו עליו כולם כאיש אחד חברים, ויבזוהו בעיניהם, ויכוהו ויחרפוהו בדברים קשים, ויאמרו אליו: 'מה לך פה אליהו ילד מערבי [מגרבי=מרוקאי]?! ומי הביאך עד הלום לבוא לקחת עמנו חלק בישיבתנו ובתורתנו?! צא לך מפה! הלוא ידעת אם לא שמעת, שהמקום הזה הוא רק לבני רבני העיר ונכבדיה, לא לנערים כמוך!' (בייחוד השתוממו למראה לבושיו המרוקנים ולשינוי לשונו).

ויהי כשמוע אליהו את דבריהם החזקים יצא משם בפחי נפש, וכל הדרך הלך ילך ובכה במרירות נפש עד הגיעו לביתו, כי מיאנה להינחם נפשו על העלבון הזה אשר העליבו אותו הצעירים האלה, כי לא עלה על ליבו שבזאת העיר אשר יאמרו 'כלילת יופי טבריה לתורה', תחת אשר חשב כי יקבלוהו בזרועות אהבה, ונהפוך הוא שהראוהו איבה רבה.

ויספר לאביו [הרב אברהם אילוז] כל הקורות אותו, וינחמהו אביו ויאמר לו: 'אל תדאג בני, כי ארץ ישראל והתורה הם מג' דברים שהם באים על ידי יסורין.'

ויחשוב עצות בנפשו ויראה כי אין לו שום עצה אחרת כי אם לשבת וללמוד לבדו מה שיוכל להבין, ויאמר 'אם אני לי מי לי'."

בסוד שיח
כשם שפרצופיהם שונים
כך דעותיהם שונות

עריכה גרפית - גיל ויין

נשמח לקבל תגובות והערות מהקוראים
בדוא"ל: besod@013net.net